

BİR EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUK HAKLARI, ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI İLE İLGİLİ BİLGİ VE GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ



Evaluation of the knowledge and opinions of the students of a faculty
of education about children's rights, child abuse and neglect

Tülin ÇOBAN¹, Bahar GÜÇİZ DOĞAN¹, Duygu KAVAKLI¹, Ali Can KORKMAZ¹,
Büşra BAHADIR², Fahriye HAS AKDAĞ¹, Ayşegül DENİZ³, Çağla BANKO BAL³,
Tülay İLHAN İYİ³, Tülin GÜLER YILDIZ³, Fahriye Figen TURAN⁴,
Aysel ESEN ÇOBAN³, Mübeccel Sara GÖNEN³

Özet

Çocuklarda ihmal-istismar belirtisi olabilecek değişiklikleri fark etme konusunda kritik önemi olan öğretmenlerin bu sorumlulukları yerine getirebilmeleri için bilgi ve risk tanıma düzeylerinin yeterli olması çok önemlidir. Bu çalışma, öğretmen adaylarının çocuk hakları ve çocuk ihmal-istismarı ile ilgili bilgi ve görüşlerini saptamak amacıyla yürütülmüştür. Araştırmaya bir eğitim fakültesinde 2017-2018 öğretim yılında okuyan 2.169 öğrenci katılmıştır. Veriler toplam 72 sorudan oluşan bir anket formu aracılığı ile gözlem altında toplanmış, IBM SPSS v24.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Dağılım ölçütleri, sayı ve yüzde dağılımları verilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalar için değişken türüne göre Ki-kare, Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Katılımcıların dörtte üçü Çocuk Hakları Sözleşmesini okumamıştır. İhmal-istismar vakası ile karşılaştığında hangi mercilere başvurması gerektiğini bildiğini belirtenlerin yüzdesi %44,3 olup bu kişilerin en sık verdiği yanıt "kolluk kuvvetleri"dir (%53). Katılımcıların sadece %9,5'i konuyla ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip olduklarını düşünmektedir. Çocuk haklarıyla ilgili toplam 19 soruya verilen doğru yanıt ortalaması $14,0 \pm 2,0$ (en küçük-en büyük=0-19), çocuk ihmal-istismarıyla ilgili toplam 25 soruya verilen doğru yanıt ortalaması $14,9 \pm 3,5$ 'tir (en küçük-en büyük= 0-24). Kadın katılımcıların ve herhangi bir ihmal-istismar vakasına tanık olanların doğru yanıt sayıları anlamlı şekilde daha yüksektir. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü öğrencilerinin çocuk hakları ile ilgili, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin de çocuk ihmal-istismar ile ilgili doğru yanıt sayıları diğer bölümlerden anlamlı derecede yüksektir (sırasıyla $p < 0,001$; $p < 0,001$). Öğrencilerin bilgi ve farkındalıklarının artırılması için müfredata bu konularla ilgili dersler konmalıdır.

Anahtar kelimeler: Çocuk hakları, çocuk ihmal, çocuk istismarı, öğrenciler, öğretmen adayları, eğitim fakültesi

Abstract

It is very important for teachers, who have critical importance in recognizing the changes that may be signs of abuse-neglect in children, to have sufficient knowledge and risk recognition levels to fulfill their responsibilities. This study was conducted to determine the knowledge and opinions of teacher candidates about children's rights and child abuse-neglect. 2,169 students attending a faculty of education in the 2017-2018 academic year participated in this research. The data were collected through a questionnaire form consisting of 72 questions, under observation and analyzed by using IBM SPSS v24.0 statistics program. Distribution measures, number and percentage distributions were given. For intergroup comparisons, Chi-square, Mann-Whitney U and Kruskal-Wallis tests were used according to variable type. The level of significance was accepted as $p < 0.05$. Three quarters of the participants have not read the Convention on the Rights of the Child. The percentage of participants who stated that they know which authorities to apply when faced with a case of abuse-neglect is 44.3%, and the most frequent response is "law-enforcement officers" (53%). Only 9.5% of the participants think that they have sufficient knowledge on the subject. Correct response average given to 19 questions on children's rights is 14.0 ± 2.0 (minimum-maximum=0-19), and correct answers given to a total of 25 questions about child abuse/neglect is 14.9 ± 3.5 (minimum-maximum=0-24). The number of correct answers is significantly higher for female participants and those who witnessed any case of abuse-neglect. The number of correct answers regarding the child rights of the Psychological Counseling and Guidance Department students and the Preschool Education Department students about child abuse-neglect is significantly higher than the other departments ($p < 0.001$; $p < 0.001$, respectively). Courses related to these subjects should be included in the curriculum in order to increase the knowledge and awareness of the students. It will also be beneficial to ensure an effective coordination in the individual, social and global context in terms of preventing child neglect and abuse.

Keywords: Children's rights, child neglect, child abuse, students, teacher candidates, faculty of education.

1- Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

2- Ankara Şehir Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Ankara, Türkiye

3- Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

4- Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Özel Gereksinimli Çocukların Gelişimi Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Arş. Gör. Dr. Tülin ÇOBAN

e-posta / e-mail: tulincoban87x@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 19.04.2021, **Kabul Tarihi / Accepted:** 02.06.2021

ORCID: Tülin ÇOBAN: 0000-0003-1665-129X Bahar GÜÇİZ DOĞAN: 0000-0002-9658-2513 Duygu KAVAKLI: 0000-0002-2758-3299 Ali Can KORKMAZ: 0000-0002-7007-9864 Büşra BAHADIR : 0000-0002-0175-5435 Fahriye HAS AKDAĞ: 0000-0001-5952-0463 Ayşegül DENİZ: 0000-0003-0644-2902 Çağla BANKO BAL: 0000-0001-7290-447X Tülay İLHAN İYİ: 0000-0002-6735-7501 Tülin GÜLER YILDIZ: 0000-0002-9518-0336 Fahriye Figen TURAN: 0000-0002-9785-105X Aysel ESEN ÇOBAN: 0000-0002-0631-0064 Mübeccel Sara GÖNEN : 0000-0002-5190-1170

Nasıl Atıf Yaparım / How to Cite: Çoban T, Güçiz Doğan B, Kavaklı D, Korkmaz AC, Bahadır B, Has Akdağ F, et al. Bir Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çocuk Hakları, Çocuk İhmal ve İstismarı ile İlgili Bilgi ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 2021;6(3):281-95.

Giriş

Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (1). Çocuk hakları, dünya üzerindeki tüm çocukların ihtiyaçları doğrultusunda doğuştan sahip oldukları haklar olarak tanımlanabilir. Bütün çocuklar ırk, din, kültür veya yetenek farkı gözetilmeksizin, düşüncelerine ve ailelerine bakılmaksızın bu haklara sahiptir. Çocukların birey olarak çıkarları toplumların çıkarları göz önünde bulundurularak gözetilmeli ve her çocuğun temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlayacak politikalar geliştirilmelidir (2, 3). Çocuk Hakları Sözleşmesinde (ÇHS), şemsiye haklar çerçevesinde çocukların ilk bakımı ve korunmasından öncelikle aileler sorumlu tutulmaktadır. Sözleşmede aynı zamanda çocukların hayatta kalma, gelişim, korunma ve katılım haklarının desteklenerek garanti altına alınması ve her durumda çocuğun yüksek yararının gözetilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir (1, 4).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre çocuk ihmal, “çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır”. Çocuk istismarı ise “bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları” tanımlanmaktadır (5). İstismar temel olarak “fiziksel”, “duygusal” ve “cinsel” istismar başlıkları altında incelenmektedir. Tüm ihmal ve istismar şekillerinin çocuklar üzerinde uzun ve kısa dönem fiziksel, davranışsal, sosyal, duygusal, bilişsel pek çok olumsuz sonucu vardır (6-8). DSÖ verilerine göre 2-4 yaş arası her dört çocuktan yaklaşık üçü düzenli olarak ebeveynleri ve bakıcıları tarafından fiziksel ve/veya psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Her 5 kadından ve her 13 erkekten biri 18 yaşından önce cinsel istismara uğradığını, 20 yaşın altındaki 120 milyon kadın bir tür zorla cinsel ilişkiye maruz kaldığını bildirmiştir (8).

Eğitim hayatına devam eden çocuklar, gün içinde evlerinden daha çok okulda zaman geçirmekte ve okul ortamı çocuk ihmal-istismarı için koruyucu bir faktör olabileceği gibi bir risk faktörü de olabilmektedir. Çocuk ihmal-istismarı önleme çalışmalarında başta öğretmenler olmak üzere okul çalışanlarına büyük görevler düşmektedir. Çocuklarla her gün bir arada olup onları sürekli olarak gözleme olanağına sahip olan öğretmenler, çocukların davranışları ya da görünümündeki istismar belirtisi olabilecek en ufak değişiklikleri bile fark edip nedenini anlama konusunda büyük bir role sahiptirler (9, 10). Ülkemizde yürürlükte olan mevzuata göre öğretmenlerin aynı zamanda çocuklarda ihmal veya istismar belirtisi gördükleri zaman bildirme yükümlülüğü de bulunmaktadır (6, 11). Yasal yükümlülük bulunmasına rağmen kime ve nasıl bildireceklerini bilememe, bildirim yararlı olacağına inanmama, sonuçlarından çekinme, aile içi durumlara karışmak istememe gibi gerekçelerle öğretmenlerin fark ettikleri durumları bildirme sıklıkları düşüktür (12, 13). Öğretmenlerin konuyla ilgili görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için çocuk haklarını çok iyi bilmeleri ve çocuk ihmal-istismarı konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerinin yeterli olması büyük önem taşımaktadır (9). Bir çalışmada cinsel istismar konusunda ders almış olan katılımcıların, ihmal-istismar vakası ile karşılaştıklarında bildirme zorunluluğunun daha çok farkında olmaları konuya ilişkin ders almanın önemini ortaya koymuştur (14). Ayrıca öğretmen adaylarının bilgi düzeyleri arttıkça kendilerine güvenlerinin arttığı ve çocuğa yönelik istismarı bildirmeye yönelik negatif tutumlarının azaldığı tespit edilmiştir (13). Bu bulgular, eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının lisans süreçlerinde konuyla ilgili yeterli bilgi ve donanım sağlayacak bir eğitim almalarının önemini göstermektedir.

Bütün bu gerekçelerden hareketle, öğretmen adaylarının çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili bazı bilgi ve görüşlerini saptamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışma Grubu

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma 2017-2018 öğretim yılında, büyük bir şehirdeki köklü bir üniversitenin eğitim fakültesinde yapılmıştır. Belirtilen ders yılında fakültede öğrenim gören 3368 öğrencinin tamamı araştırmanın evrenini

oluşturmaktadır. Araştırmada örnek seçilmemiş, evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiş olup toplam 2169 öğrenci çalışmaya katılmıştır (%64,4). Katılımcıların öğrenim gördükleri bölüm ve sınıflara göre dağılımı Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1: Çalışmaya katılan öğrencilerin bölümlere ve sınıflara göre dağılımı (2018).

Bölümler/Ana Bilim Dalları	1.sınıf		2.sınıf		3.sınıf		4./5. sınıf*		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%**
Fen Bilgisi öğretmenliği-matematik öğretmenliği-bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi	207	25,3	206	25,2	202	24,7	203	24,8	818	37,7
Diğer dallar	283	32,3	174	19,9	221	25,2	198	22,6	876	40,4
Okul öncesi eğitimi	66	28,2	51	21,8	69	29,5	48	20,5	234	10,8
Psikolojik danışma ve rehberlik	53	22,0	70	29,0	60	24,9	58	24,1	241	11,1
Toplam	609	28,1	501	23,1	552	25,4	507	23,4	2169	100,0

*Değişen yönetmelikler doğrultusunda bazı bölümlerin hem 4 yıllık hem de 5 yıllık öğretim programlarının mevcut olması nedeniyle 4. ve 5. sınıflar tabloda bir arada verilmiştir. **Sütun yüzdesi; diğerleri satır yüzdesidir.

Veri toplama aracı ve verilerin toplanması

Araştırmanın verileri, gözlem altında kendi kendine doldurma şeklinde uygulanan ve 14 tanımlayıcı, 58 bilgi/görüş sorusundan (toplam 72 soru) oluşan bir anket formu aracılığı ile toplanmıştır. Veri toplama aşamasında, Anabilim Dalı Başkanlıklarıyla iletişime geçilerek veri toplanması için ön görülen tarihlerde, bütün sınıflar için uygun derslerin uygun saatleri belirlenip, dersin ilk veya son 15 dakikasında, öğrencilere araştırma ile ilgili açıklama yapıldıktan sonra anket formları dağıtılarak doldurmaları istenmiştir. Anket uygulaması sırasında araştırmacılar da sınıfta bulunmuşlardır.

Verilerin analizi

Analizin kolaylaştırılması amacı ile araştırmanın yürütüldüğü bölümler gruplanmıştır. bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi, biyoloji eğitimi, fen bilgisi eğitimi, kimya eğitimi, fizik eğitimi, matematik öğretmenliği, ilköğretim matematik öğretmenliği bölümleri “fen bilimleri” başlığı altında; Alman dili eğitimi, Fransız dili eğitimi,

İngiliz dili eğitimi, özel eğitim öğretmenliği, sınıf eğitimi ve Türkçe eğitimi bölümleri de “diğer” başlığı altında gruplanmıştır. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü’nde çocuk ihmal-istismarı ile ilgili, Okul Öncesi Eğitimi Bölümü’nde de çocuk hakları ile ilgili dersler olması nedeniyle bu bölümler ayrı kategoriler olarak bırakılmıştır. Bölümlere göre ÇHS’yi okumuş olma ve Türkiye’nin ÇHS’ye taraf olup olmadığını bilme durumu, çocuk ihmal ve istismarını gözlemenin ve farketmediğinde bildirmenin öğretmen görevi olduğunu düşünme durumu, çocuk hakları/çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili kendini yeterli hissetme veya daha fazla bilgi sahibi olmak isteme durumu karşılaştırılmıştır. Ayrıca cinsiyete, bölüme, sınıfa, çocuk hakları/çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili kendini yeterli hissetme ve çocuk ihmal ve istismarına tanık olma durumuna göre tabakalandırma yapılarak bilgi ve görüş sorularından alınan puanlar karşılaştırılmıştır.

Verilerin analizi için SPSS v24.0 (Statistical Package for the Social Sciences)

istatistik programı kullanılmıştır. Sürekli değişkenler dağılım ölçütleri ile kesikli değişkenler sayı ve yüzde dağılımları ile sunulmuştur. İki nitel değişkenli analizlerde Ki-kare testleri kullanılmıştır. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu görsel (histogram ve olasılık grafikleri) ve analitik yöntemlerle (Kolmogorov-Smirnov/ Shapiro-Wilk) değerlendirilmiş, bilgi sorularına verilen doğru cevap sayılarının normal dağılmadığı görülmüştür. Çeşitli bağımsız değişkenlere göre doğru cevap sayıları arasındaki ilişki Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri ile değerlendirilmiştir.

Anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Etik konular

Çalışmanın etik kurul izni Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Ayrıca, araştırmanın yapılacağı Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan da yazılı izin alınmıştır. Katılımcılar araştırmanın amacı ile ilgili bilgilendirilmiş, araştırmaya katılım gönüllülük esasına göre olmuştur. Katılımcıların kimlik bilgileri alınmamıştır.

Bulgular

Eğitim fakültesi öğrencilerinin çocuk hakları ve çocuk ihmal-istismarı konularında bilgi ve görüşlerini saptamak amacıyla yürütülen bu çalışmaya 3.368 öğrencinin 2.169'u katılmıştır (%64,4). Çalışmaya katılanların %81,8'i kadındır. Okul Öncesi Eğitimi Bölümü'ndeki katılımcılar arasında

kadın yüzdesi %94,4 ile en yüksektir. Katılımcıların ortalama yaşı $21,4\pm 2,2$ olup, %79,8'i 20-23 yaş aralığındadır (en küçük=18, en büyük=52). Katılımcıların bazı sosyodemografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı.

Özellik (n=2169)	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	1768	81,5
Erkek	394	18,2
Belirtilmemiş	7	0,3
Yaş		
18-19	253	11,7
20	481	22,2
21	586	27,0
22	451	20,8
23	202	9,3
24 ve üstü	185	8,5
Belirtilmemiş	11	0,5
$X\pm SS= 21,4\pm 2,2$; Ortanca=21,0; 1.-3. Çeyrek= 20,0-22,0; En büyük-En küçük= 18-52		
Annesinin yaşı		
<40	168	7,7
40-44	630	29,0
45-49	687	31,7
50-54	431	19,9
55+	185	8,5
Belirtilmemiş*	68	3,1
Babasının yaşı		
<44	240	11,1
45-49	687	31,7
50-54	623	28,7
55-59	349	16,1
60+	144	6,6
Belirtilmemiş**	126	5,8

Annesinin öğrenim durumu		
Okuryazar değil	96	4,4
İlkokul terk	114	5,3
İlkokul mezunu	918	42,2
Ortaokul mezunu	311	14,3
Lise mezunu	470	21,7
Üniversite/yüksekokul mezunu	255	11,8
Bilmiyor	3	0,1
Belirtilmemiş	2	0,1
Babasının öğrenim durumu		
Okuryazar değil	15	0,7
İlkokul terk	72	3,3
İlkokul mezunu	572	26,4
Ortaokul mezunu	338	15,6
Lise mezunu	537	24,8
Üniversite/yüksekokul mezunu	610	28,1
Bilmiyor	16	0,7
Belirtilmemiş	9	0,4
Öz değerlendirmeye göre ekonomik durum		
İyi	717	33,1
Orta	1347	62,1
Kötü	94	4,6
Belirtilmemiş	4	0,2

Öğrencilere çocuk hakları ile ilgili yöneltilen 19 önerme arasında en yüksek yüzde ile bilinen ilk üç önerme, “Silahlı çatışmadan etkilenen çocukların koruma ve bakımını üstlenmek amacıyla mümkün olan her türlü önlem alınmalıdır” (%98,8); “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yetişkinler kadar, çocuklar tarafından da öğrenilmesi sağlanmalıdır” (%98,0); “Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz” (%98,0)

önergeleridir. Öğrenciler tarafından en düşük yüzde ile bilinen üç önerme ise “Bakıcı ailenin ekonomik durumu, ailesini kaybetmiş çocuğa bakıcı aile belirlerken dikkat edilmesi gereken en önemli unsurdur” (%35,5); “Geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan çocuğun bakımını akrabalarının üstlenmesi gerekir” (%26,5); “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Türkiye de dâhil olmak üzere tüm Birleşmiş Milletler (BM) üye devletler tarafından imzalanmıştır” (%2,0) önergeleridir (Tablo 3).

Tablo 3: Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin maddeleri bilme durumu (2018).

Çocuk haklarına ilişkin bilgiler	Doğru biliyor		Yanlış biliyor		Fikri yok	
	n	%*	n	%*	n	%*
1) Silahlı çatışmadan etkilenen çocukların koruma ve bakımını üstlenmek amacıyla mümkün olan her türlü önlem alınmalıdır.**	2138	98,8	14	0,7	11	0,5
2) Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yetişkinler kadar, çocuklar tarafından da öğrenilmesi sağlanmalıdır.**	2124	98,0	33	1,5	10	0,5
3) Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.**	2116	98,0	21	1,0	21	1,0
4) Çevre planlamasında çocukların oyun yeri gereksinimleri gözletilmelidir.**	2016	97,5	22	1,1	31	1,4
5) Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.**	2035	94,0	90	4,2	39	1,8
6) Çocukta hastalık ve yetersiz beslenme olmaması için devlet besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlamakla yükümlüdür.**	2016	93,3	103	4,8	41	1,9

7) Çocuk kendi kararlarını verebileceğinden, isterse ilköğretime devam etmeyebilir.	2011	93,1	77	3,5	73	3,4
8) Engelli çocuklar, oyun alanlarından engelli olmayan çocuklarla aynı ortamda ve birlikte yararlanmamalıdır.	1944	90,2	103	4,8	95	4,4
9) Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu sadece ana-babanındır.	1878	86,8	79	3,7	207	9,5
10) Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu, ekonomik gücü ölçüsünde öncelikle devletin sorumluluğundadır.	1822	84,6	180	8,4	151	7,0
11) İşlediği suç nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan bir çocuk, olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme hakkına sahip değildir.	1813	83,7	292	13,5	61	2,8
12) 18 yaşından küçük bir çocuğa işlediği suç nedeniyle idam cezası verilemez.**	1766	82,1	260	12,1	124	5,8
13) Çocukların yargılanması için ayrı mahkemeler vardır.**	1684	77,7	410	19,0	72	3,3
14) 18 yaşından küçük bir çocuğa, işlediği suç nedeniyle ömür boyu hapis cezası verilebilir.	1598	74,0	291	13,5	271	12,5
15) Çocuk hakları sözleşmesine göre 20 yaşına kadar herkes çocuk olarak nitelendirilir.	1120	51,8	620	28,7	422	19
16) Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.**	813	37,8	1181	54,9	157	7,3
17) Bakıcı ailenin ekonomik durumu, ailesini kaybetmiş çocuğa bakıcı aile belirlerken dikkat edilmesi gereken en önemli unsurdur.	766	35,5	368	17,1	1024	47,4
18) Geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan çocuğun bakımını akrabalarının üstlenmesi gerekir.	571	26,5	679	31,5	906	42,0
19) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Türkiye de dâhil olmak üzere tüm Birleşmiş Milletler (BM) üye devletler tarafından imzalanmıştır.	43	2,0	857	39,7	1258	58,3

* Yüzdeler her madde için o maddeyi yanıtlayan kişi sayısı üzerinden alınmıştır. **İşaretili önermeler "DOĞRU"; işaretili olmayanlar "YANLIŞ"tır. Doğru önermeyi "DOĞRU", yanlış önermeyi "YANLIŞ" olarak işaretleyenler "doğru bilenler" olarak belirtilmiştir.

Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili 25 önermeden en yüksek yüzde ile doğru olarak bilinen ilk üç önerme "Eğer çocuk eve gitmek istemiyor, ebeveynlerinden korkuyor, fiziksel temasta bulunmaktan çekiniyor, aşırı tepkiler veriyor ya da yaralarını saklamak için uzun ve bol giysiler giyiyorsa, fiziksel istismardan şüphelenilmelidir" (%95,1); "Çocuğa temiz olmayan giysiler giydirmek ve çocuğun kişisel bakımını yapmamak çocuk ihmalidir" (%90,4) ve "Cinsel istismara uğramış çocuk, kendi dünyasına çekilip, diğerlerinden

kendini izole eder ve daha önce rastlanmayan davranışlar sergiler" (%89,9) önermeleridir. Konu ile ilgili en düşük düzeyde doğru bilgiye sahip olunan önermeler ise "Cinsel istismara uğrayan çocuklar genellikle cinsel şakalar yapar, cinsel organlarıyla sıkça oynar ve çevredeki yetişkinlerin cinsel organlarına dokunmak ve görmek ister" (%23,6); "Fiziksel istismar durumunda önce aileye haber verilmelidir" (%20,5) ve "Hiperaktivite çocukta istismar belirtisi değildir" (%7,2) önermeleridir (Tablo 4).

Tablo 4: Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk ihmal/istismarına ilişkin maddeleri bilme durumu (2018).

Çocuk ihmal, istismarına ilişkin bilgiler	Doğru biliyor		Yanlış biliyor		Fikri yok	
	n	%*	n	%*	n	%*
1) Eğer çocuk eve gitmek istemiyor, ebeveynlerinden korkuyor, fiziksel temasta bulunmaktan çekiniyor, aşırı tepkiler veriyor ya da yaralarını saklamak için uzun ve bol giysiler giyiyorsa, fiziksel istismardan şüphelenilmelidir.**	2054	95,1	28	1,3	77	3,6
2) Çocuğa temiz olmayan giysiler giydirmek ve çocuğun kişisel bakımını yapmamak çocuk ihmalidir.**	1954	90,4	77	3,6	130	6,0
3) Cinsel istismara uğramış çocuk, kendi dünyasına çekilip, diğerlerinden kendini izole eder ve daha önce rastlanmayan davranışlar sergiler.**	1949	89,9	51	2,4	166	7,7
4) Çocuğun cinsel olarak istismar edilmiş olması için mutlaka fiziksel temas gerekir.	1933	89,2	108	5,0	125	5,8
5) 15 yaşında bir çocuk ailesinin rızası olsa dahi evlenemez.**	1882	87,5	129	6,0	139	6,5
6) Çocuğun gelişimi ve yararını gözetmeden yapılan her türlü davranış çocuk ihmalidir.**	1866	86,3	122	5,7	173	8,0
7) Duygusal istismar çocuğun ilgi ve sevgiden yoksun bırakılmasıdır ve çoğu kez bilinçsizce yapılır.**	1821	84,1	148	6,8	196	9,1
8) Çocuğun sorunlarını sıklıkla şiddete başvurarak çözme yolunu seçmesi, ev içi fiziksel istismarı akla getirir.**	1777	82,2	126	5,8	259	12,0
9) Çocuktan yaşı ve gücünün kaldıramayacağı taleplerde bulunulması çocuk istismaridir.**	1770	82,1	141	6,6	244	11,3
10) Bir çocuğun ihmale, fiziksel ya da cinsel istismara uğradığını düşünüyorsanız ya da şüpheleniyorsanız gerekli tedbirlerin alınması için başvuruda bulunmak bir yükümlülüktür ve cezai yaptırımı vardır.	1762	82,0	57	2,6	331	15,4
11) İstismar ve/veya ihmale uğramış çocukta/ergende ilaç ve alkol bağımlılığına daha sık rastlanır.**	1577	73,0	91	4,2	493	22,8
12) Çocuğun gerekli sağlık ihtiyaçlarını karşılamamak, aşı gibi düzenli kontrolleri aksatmak, hastalandığında doktora götürmemek çocuk istismaridir.**	1333	61,7	427	19,8	400	18,5
13) İstismar ve/veya ihmale uğrayan çocuk, ağrı verici uyarılara ve travmalara karşı tepkilidir.**	1421	65,7	57	2,6	685	31,7
14) Çocukta büyüme ve gelişme geriliğinin olması ihmal belirtisi değildir.	1285	59,6	328	15,2	542	25,2
15) Yara/bereler eklem bölgelerinde ziyade ağız bölgesi, kalça, bacak, sırt gibi yumuşak dokuya sahip bölgelerde yoğun şekilde görülüyorsa fiziksel istismardan ziyade kaza (düşme, yaralanma gibi) düşünülmelidir.	1281	59,5	315	14,6	557	25,9
16) Kız çocuklarına erkek çocuklarına göre daha az saygı duyulması duygusal istismar değil kültürel bir olgudur.	1249	57,8	624	28,9	287	13,3
17) Erkek çocuklar, kız çocuklara göre daha fazla ihmal ve istismara maruz kalır.	1096	50,8	199	9,2	662	40,0
18) Astım, diyabet, ciddi diş çürümleri gibi fiziksel belirtiler ihmalin bir belirtilerindendir.**	1055	48,8	544	25,1	566	26,1
19) Yoksul olmak, zor koşullarda yaşamak, imkânların kısıtlı olması ihmalin gerekçesi olabilir.	1024	47,5	875	40,5	259	12,0
20) Çocuğa yaşına uygun gerekli besinleri vermemek çocuk istismaridir.**	888	41,1	680	31,5	592	27,4
21) Tuvalet eğitimini kazanmış olmasına karşın, çocuğun idrarını ve kakasını kaçırmaya başlaması, çocukta cinsel istismar belirtisidir.**	690	32,0	590	27,3	879	40,7
22) Kendisinin, diğer çocukların veya anne babasının cinsel organlarına karşı aşırı merak ve ilgi gösterme, çocukta cinsel istismar belirtisidir.**	580	26,8	720	33,3	863	39,9
23) Cinsel istismara uğrayan çocuklar genellikle cinsel şakalar yapar, cinsel organlarıyla sıkça oynar ve çevredeki yetişkinlerin cinsel organlarına dokunmak ve girmek ister.**	507	23,6	495	23,0	1148	53,4
24) Fiziksel istismar durumunda önce aileye haber verilmelidir.	440	20,5	1280	59,7	424	19,8
25) Hiperaktivite çocukta istismar belirtisi değildir.	156	7,2	1205	55,6	805	37,2

* Yüzdeler her madde için o naddeyi yanıtlayan kişi sayısı üzerinden alınmıştır. **İşaretleli önermeler "DOĞRU"; işaretleli olmayanlar "YANLIŞ"tır. Doğru önermeyi "DOĞRU", yanlış önermeyi "YANLIŞ" olarak işaretleyenler "doğru bilenler" olarak belirtilmiştir.

Öğrencilerin dörtte üçü (%76,1) Çocuk Hakları Sözleşmesini (ÇHS) okumamıştır; %56,4'ü Türkiye'nin ÇHS'ye taraf olduğunu bilmekte olup %40,9'u bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir. Bölümlere göre irdelendiğinde, Okul Öncesi Eğitimi Bölümü öğrencilerinin diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre çok daha yüksek yüzde ile Sözleşmeyi okudukları (%71,7) ve

neredeyse tamamına yakınının (%90,1) Türkiye'nin Sözleşmeye taraf olduğunu bildiği belirlenmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni okumuş olma ve Türkiye'nin Sözleşme'ye taraf olup olmadığını bilme durumları bölümler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,001$) (Tablo 5).

Tablo 5: Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk ihmal/istismarı bilgilerine ile ilgili bazı özelliklerinin bölümlere göre dağılımı (2018).

Durum	Fen bilimleri (n=813)		Diğer dallar (n=874)		Okul öncesi eğitimi (n=233)		PDR (n=240)		Toplam (n=2160)		p değeri
	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	
ÇHS'yi											
Okumuş	113	13,9	160	18,3	167	71,7	77	32,1	517	23,9	<0,001
Okumamış	700	86,1	714	81,7	66	28,3	163	67,9	1643	76,1	
Türkiye Sözleşme'ye											
Taraftır	377	46,4	454	52,1	210	90,1	174	73,1	1215	56,4	<0,001
Taraf değildir	31	3,8	22	0	3	1,3	3	1,3	59	2,7	
Fikrim yok	404	49,8	396	45,4	20	8,6	61	25,6	881	40,9	
Çİİ'na											
Tanık olmuş	188	23,2	250	28,8	75	32,1	118	49,2	631	29,3	<0,001
Tanık olmamış	623	76,8	618	71,2	159	67,9	122	50,8	1522	70,7	
Çİİ'ni gözlemek											
Öğretmenin görevidir	762	94,4	813	94,0	228	97,4	231	96,2	2034	94,8	0,128
Öğretmenin görevi değildir	45	5,6	52	6,0	6	2,6	9	3,8	112	5,2	
Çİİ farkedenden öğretmen											
Bildirmekle yükümlüdür	810	99,9	857	98,8	234	100,0	240	100,0	2141	99,5	0,008
Bildirmekle yükümlü değildir	1	0,1	10	1,2	-	-	-	-	11	0,5	
Başvurulması gereken mercileri											
Biliyor	284	35,2	377	43,6	166	71,6	122	51,3	949	44,3	<0,001
Bilmiyor	523	64,8	487	56,4	66	28,4	116	48,7	1192	55,7	
ÇH ve Çİİ bilgisinin											
Yeterli olduğunu düşünüyor	84	10,4	66	7,6	39	16,7	16	6,7	205	9,5	<0,001
Yeterli olmadığını düşünüyor	726	89,6	798	92,4	195	83,3	224	93,3	1943	90,5	
ÇH ile ilgili bilgi sahibi olmak											
İstiyor	778	95,6	822	94,4	223	95,7	229	95,8	2052	95,1	0,607
İstemiyor	36	4,4	49	5,6	10	4,3	10	4,2	105	4,9	
Çİİ ile ilgili bilgi sahibi olmak											
İstiyor	765	94,9	814	95,5	221	95,7	227	95,0	2027	95,3	0,921
İstemiyor	41	5,1	38	4,5	10	4,3	12	5,0	101	4,7	

*Sütun yüzdesi ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi Çİİ: Çocuğun ihmal/istismarı ÇH: Çocuk hakları

Çocuğun ihmal-istismarına tanık olma yüzdesi en yüksek PDR öğrencileri arasındadır (%49,2); bölümlere göre gözlenen farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$). Katılımcıların büyük çoğunluğu (bölüme göre %94,0-%97,4 arasında değişmek üzere) çocuğun ihmal-istismara uğrayıp uğramadığını gözlemenin öğretmenin görevi olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde yine katılımcıların tamamına

yakını çocukta bir ihmal-istismar fark eden öğretmenin bunu bildirmekle yükümlü olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık tüm katılımcıların sadece %44,3'ü (n=949) bir ihmal-istismar vakası ile karşılaştığında hangi mercilere başvurması gerektiğini bildiğini belirtmiştir. Bu yüzde bölümlere göre de anlamlı derecede farklıdır (%35,2-%71,6); $p<0,001$) (Tablo 5). Herhangi bir ihmal veya istismar vakasıyla karşılaştıklarında hangi

mercilere başvurularını gerektiğini bildiklerini belirten katılımcıların yanıtları arasında “kolluk kuvvetleri” (%53), “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” (çalışmanın yapıldığı zamanki adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (%14,1), “Çocuk İzlem Merkezleri” (%7,2) ve “Cumhuriyet Savcılığı” (%3,6) yer almıştır. Bu soruya verilen diğer yanıtlar Rehberlik Araştırma Merkezleri, psikolog, rehberlik öğretmeni, sağlık yetkilileri, dernekler, okul yönetimidir. %8,2’si ise böyle bir tanıklık durumunda başvurulmaması gereken “aile” yanıtını vermiştir.

Katılımcıların sadece %9,5’i (n=205) çocuk hakları, ihmal ve istismarı konusundaki bilgileri açısından kendisini yeterli hissettiğini; büyük bölümü de bu konular ile ilgili daha fazla bilgi edinmek istediklerini belirtmiştir (Tablo 5). Öğrencilerin %96,9’u lisans derslerinde çocuk hakları ve çocuk ihmal-istismarı konularına yer verilmesini istemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hem çocuk hakları hem çocuk ihmal-istismarı konularında en yüksek yüzde ile belirttikleri bilgi kaynağı “medya” olmuştur (sırasıyla,

%57,6 ve %67,4). Çocuk hakları konusunda bilgi kaynağı olarak %47,5 ile üniversite eğitimi ikinci sıradadır; bölümlere göre irdelendiğinde Okul Öncesi Eğitimi Bölümü öğrencilerinin konu ile ilgili bilgilerini çok yüksek düzeyde (%92,7) üniversiteden edindikleri belirlenmiştir. Çocuk ihmal-istismarı konusunda da Okul Öncesi Eğitimi Bölümü öğrencileri (%90,6) ve PDR Bölümü öğrencileri (%83,4) çok yüksek bir yüzde ile bilgi kaynağı olarak “üniversite eğitimi”ni belirtmişlerdir.

Kadın katılımcıların ve yaşadıkları çevrede herhangi bir çocuğun ihmal-istismara uğradığına tanık olanların hem çocuk hakları ile ilgili, hem çocuk ihmal-istismarı ile ilgili, hem de toplam doğru yanıt sayıları anlamlı şekilde diğer gruplardan daha yüksektir (p<0,001). PDR Bölümü öğrencilerinin çocuk hakları ile ilgili doğru yanıt sayıları diğer bölümlerden anlamlı derecede yüksek iken (p<0,001), Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin de çocuk ihmal-istismarı ile ilgili doğru yanıt sayıları diğer bölümlerden anlamlı derecede yüksektir (p<0,001) (Tablo 6).

Tablo 6: Araştırmaya katılan öğrencilerin doğru bildikleri soru sayısının bazı özelliklere göre dağılımı (2018).

Özellik	Çocuk hakları				Çocuk ihmal/istismar				Toplam			
	Ort±SS	Medya n	EK- EB	p	Ort±SS	Medyan	EK- EB	p	Ort±SS	Medyan	EK- EB	p
Cinsiyet												
Erkek (n=394)	13,49±2,22	14,00	3-19	<0,001*	13,98±3,93	14,00	0-22	<0,001*	27,47±5,37	28,00	5-38	<0,001*
Kadın (n=1768)	14,11±1,94	14,00	0-19		15,15±3,33	15,00	0,24		29,26±4,31	29,50	0-41	
Bölüm												
Fen (n=818)	13,63±2,02	14,00	0-18	<0,001**	14,64±3,44	15,00	0-23	<0,001**	28,27±4,54	29,00	0-40	<0,001**
Okul öncesi (n=234)	15,21±1,85	14,00	9-19		15,81±3,37	16,00	5-24		31,03±4,27	31,00	16-41	
PDR (n=241)	14,48±1,66	14,00	7-19		16,35±3,01	17,00	6-23		30,83±3,82	31,00	14-40	
Diğer (n=876)	13,89±1,97	14,00	3-18		14,58±3,52	15,00	0-24		28,47±4,57	29,00	5-40	
Sınıf												
Birinci sınıf (n=609)	13,65±1,94	14,00	6-18	0,712**	15,29±3,14	15,00	7-23	0,040**	28,94±4,24	29,00	17-40	0,094**
İkinci sınıf (n=501)	13,74±1,84	14,00	6-18		14,56±3,43	15,00	1-22		28,30±4,34	29,00	12-38	
Üçüncü sınıf (n=552)	13,37±2,40	14,00	0-17		14,23±3,73	15,00	0-22		27,60±5,19	28,00	0-39	
Dördüncü/beşinci sınıf (n=507)	13,68±1,90	14,00	7-18		14,45±3,44	15,00	4-22		28,13±4,41	29,00	15-38	
ÇH ve Çİİ bilgileri açısından kendisini yeterli												
Hissediyor (n=205)				0,675*				0,059*				0,098*
Hissetmiyor (n=1943)	14,02±2,26	14,00	7-19		11,81±6,42	15,00	1-24		29,43±5,09	30,00	9-41	
	14,02±1,92	14,00	4-19		15,41±3,68	15,00	0-24	28,93±4,38	29,00	5-40		
Çİİ’na tanık olma												
Olmuş (n=631)	14,27±1,93	14,00	4-19	<0,001*	15,66±3,19	16,00	4-24	<0,001*	29,92±4,07	30,00	14-41	<0,001*
Olmamış (n=1522)	13,91±1,98	14,00	3-19		14,66±3,50	15,00	0-23		28,56±4,60	29,00	5-40	

*Mann-Withney U testi. **Kruskal-Wallis testi EK-EB: En küçük-En büyük ÇH ve Çİİ: Çocuk hakları ve çocuk ihmal/istismarı

Tartışma

Çalışmada ulaşılabilen eğitim fakültesi öğrencilerine sosyodemografik özelliklerin yanı sıra bilgi ve görüş soruları içeren bir anket uygulanmış; bilgi ve görüş soruları çocuk hakları ve çocuk ihmal-istismarı olmak üzere iki kategoride değerlendirilmiştir. En yüksek yüzde ile bilinen maddeler çocuk hakları ile ilgili maddeler olmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk ihmali ve istismarına ilişkin olarak sorulan 25 maddeyi doğru bilme düzeylerinin, en yüksek düzeyde bilinen madde de dahil olmak üzere, çocuk hakları ile ilgili çok bilinen maddeler düzeyinde olmadığı belirlenmiştir. İhmal ve istismar ile ilgili sadece iki maddenin bilinme sıklığının %90'ın üstünde olması dikkat çekicidir.

Literatürde öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili bilgi ve görüşlerinin değerlendirildiği çalışmalar vardır. Kardeş ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının çocukların eğitim, yaşama ve korunma haklarının en önemli haklar olduğunu düşündükleri ve çocukların haklarının korunmasında en çok aile, öğretmen ve okuldaki diğer personelin sorumlu olduğu görüşünde oldukları bulunmuş; hak ihlali söz konusu olduğunda ise yetkili mercilere başvurmaya yönelik bir davranış eğiliminde oldukları saptanmıştır (15). Hançer'in yaptığı çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip oldukları ifade edilmiştir (16). Okul öncesi öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmanın sonucunda okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının sınıf, yaş, ilk çocuk haklarını duyma zamanı, çocuk hakları sözleşmesini okuma durumu, çocuk hakları eğitimi alma durumu ve küçükken haklarına uygun davranılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken, cinsiyete göre kadınların lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (17). Bizim çalışmamızda da kadınların ve Okul Öncesi Eğitimi Bölümü'nde okuyanların çocuk

hakları ile ilgili önermelere verdikleri doğru yanıtların daha fazla olduğu saptanmıştır.

Öğretmen adayları arasında ÇHS'yi okuyan adayların çocuk haklarına yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu bilindiği için ÇHS hakkında bilgi sahibi olmaları büyük önem taşımaktadır (17, 18). Dokuz farklı üniversitenin Fen-Edebiyat, Eğitim ve Tıp Fakültesi'nde yapılan bir çalışmada tüm katılımcıların %61'i ÇHS'yi duyduğunu belirtirken (19), sadece okul öncesi öğretmenliği bölümünde yapılan bir çalışmaya göre ise katılımcıların %55,3'ü çocuk hakları sözleşmesini okuduğunu belirtmiştir (17). Önceki çalışmalar göz önüne alındığında bizim çalışmamızda daha yüksek bir yüzde beklenirken öğrencilerin dörtte üçünün ÇHS'yi okumamış olması ve sadece %56,4'ünün Türkiye'nin ÇHS'ye taraf olduğunu bilmesi dikkat çekici olumsuz bulgulardır.

Daha önce yapılan çalışmalar özellikle cinsel istismar ile ilgili ders alan ve almayan katılımcılar arasında özellikle cinsel istismarı bildirim yükümlülüğünü bilme ve konuyla ilgili tutumlar bakımından fark olduğu bulunmuştur (20, 21). Ayrıca okul öncesi öğretmen adaylarının duygusal ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalıklarının desteklenmesi için yapılan bir eğitim müdahalesi çalışmasında eğitim programının öğretmen adaylarının duygusal ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerine olumlu yönde katkı sağladığı saptanmıştır (22). Bu bulgular konuyla ilgili eğitim almanın önemini desteklemektedir. Ancak literatür bulguları öğretmenlerin ve eğitim fakültesi öğrencilerinin çocuk ihmal-istismarını tanıma, belirleme ve müdahale yolları ile ilgili bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığını göstermektedir. (13, 14, 20, 21, 23, 24). Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören son sınıf öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada katılımcıların %60,1'i lisans eğitimleri sırasında çocuk istismar ve ihmali ile ilgili hiçbir eğitim almadığını ve %80,3'ü bu konuda bilgilendirilme gereksinimi duyduklarını belirtmiştir (25). Mevcut araştırmaya katılan öğrencilerin çok küçük

bir kısmı (%9,5) çocuk hakları, ihmal ve istismarı konusundaki bilgileri açısından kendisini yeterli hissettiğini; %95,3'ü daha fazla bilgilendirilmeye gereksinim duyduklarını belirtmiştir. Bu çalışmada öğretmen adaylarının konuyla ilgili bilgi sahibi olmak isteme yüzdelerinin daha yüksek çıkmasının nedeni bilgi eksikliklerinin farkında olmaları ve özellikle Okul Öncesi Eğitimi ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü öğrencilerinin konuyla ilgili daha bilgili olmaları ve yıllar içinde bu duyarlılıklarının artması olabilir. Tezdiğ'in Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2016-2017 öğrenim yılında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Okul Öncesi Öğretmenliği ve Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Lisans programlarında öğrenim gören 353 gönüllü öğretmen adayı ile yürüttüğü çalışmaya katılan öğrencilerin %80,5'inin çocuk istismarı ve ihmal konusunda bilgi sahibi olduğu ve bu öğrencilerin ise %40,3'ünün bu konudaki bilgi düzeylerinin yeterli olduğu ifade edilmiştir (26). Bizim çalışmamızda eğitim fakültesindeki tüm bölümlerden katılım olmuş olması yani daha heterojen bir gruptan oluşması ve aralarında konuyla ilgili ders almayanların bulunması bilgi düzeyinin daha düşük olarak saptanmasına neden olmuş olabilir

Bizim çalışmamızda Okul Öncesi Eğitimi öğrencilerinin diğer öğrencilere göre "çocuk hakları ve çocuk ihmal-istismarı" kavramlarını ve ihmal-istismar durumuyla karşılaştığında hangi mercilere başvurulması gerektiğini daha fazla bildikleri saptanmıştır. Bölümün müfredatı incelendiğinde, Okul Öncesi Eğitimi öğrencilerinin seçmeli ders kapsamında birinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta olmak üzere, sırayla "Çocuk Hakları ve Katılım", "Çocuk ve Hukuk" ve "Cinsel Eğitim ve Cinsel Gelişim" derslerinin bulunduğu görülmüştür. Hacettepe Üniversitesi çocuk gelişimi, okul öncesi öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, sosyal hizmet, psikoloji ve sosyoloji son sınıf öğrencilerine ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %68,8'i çocuk ihmal ve istismarı hakkında bilgi aldığını; %46,7'si konferans/seminere katılım

gösterdiğini belirtmiştir. Yapılan çalışmada öğrenciler çocuk ihmal ve istismarının belirti ve riskleri tanılama konusundaki ölçek bilgi puan ortalamalarına baktığımızda en yüksek ortalama $2,57 \pm 0,24$ ile okul öncesi olurken tüm bölümler beklendiği puan olan 3'ün altında puan almışlardır (27).

Özellikle son yıllarda basının çocuk ihmal ve istismarına ilgisinin artması ve yeni yasaların çıkarılması ile sık sık haber olarak gündemde yer alması (28), öğrencilerin çocuk hakları, çocuk ihmal-istismarı ile ilgili bilgi kaynağı olarak "medya"nın ilk sırada yer almasının sebebi olabilir. Bu durum basın-yayın organlarının bu konuda daha duyarlı olması ve bilgi kirliliğinin önüne geçilmesinin önemini gündeme getirmektedir. Öğrencilerin üniversiteden bilgi edinme düzeyinin yüksek çıkması da sevindirici bir bulgu olmakla beraber bölümler arasında ciddi fark olması öğrencilerin üniversitede bilgiye ulaşma konusunda eşitsizlik yaşadığını düşündürülebilir. "Aile"nin bilgi kaynağı olarak dördüncü sırada yer alması bir başka dikkat çekici bulgudur. Ailenin çocuğun eğitiminin başladığı en temel birim olduğu düşünüldüğünde, hak kavramının ailede öğretilmeye başlanması ve eğitim sisteminin her aşamasında devam edilmesi çok önemlidir. Bunun sağlanması bu konuda bilinçli aileler ve eğitimli öğretmenler aracılığıyla mümkün olacaktır. Öte yandan çocuk ihmal ve istismarı açısından sınıflar arasında saptanan anlamlı farkın bir nedeni bilgi kaynaklarının farklı olması olabilir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu çocuğun ihmal veya istismara uğrayıp uğramadığını gözlemlemenin ve böyle bir durum fark ettiklerinde bunu bildirmenin öğretmenin görevi olduğunu düşünmektedir. Literatürdeki pek çok çalışmada da öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu bu durumun gerekli mercilere bildirilmesi konusunda kendilerinin yasal ve etik açıdan sorumlu olduklarını düşünmekte ancak bildirim prosedürleriyle ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarını belirtmektedir (23, 24, 29). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı rehber dokümana göre "Çocuktan istismara

yönelik bir bilgi geldiğinde veya istismara yönelik ipucu görüldüğünde okul personeli durumun gerçekliğini sorgulamadan, vakit kaybetmeksizin hemen bildirimde bulunmalıdır. Bildirimde bulunulacak merciler ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çağrı hattı (183), Kolluk kuvvetleri (154/155) ve Cumhuriyet Savcılığı'dır" (6, 10). Mevcut çalışmada herhangi bir ihmal veya istismar vakasıyla karşılaşıldığında başvurulacak merci olarak en fazla (%53) "kolluk kuvvetleri", ardından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (%14,1) belirtilmiştir. Bir başka çalışmada benzer şekilde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %47,8'in çocuk ihmal-istismarı vakalarını Emniyet Müdürlüğü'ne, %29,1'i ise Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bildirmeleri gerektiğini düşündüklerini ifade etmiştir (20). Diğer bir çalışmada ise öğretmen adaylarının %54,1'i benzer bir yüzdeyle çocuk istismar ve ihmali bildirecekleri yer olarak kolluk kuvvetlerini tercih etmişlerdir (25).

Bizim çalışmamızda katılımcıların %29,3'ü en az bir çocuk istismar ve ihmali ile karşılaştıklarını ifade etmiş olup bu duruma tanık olanların çocuk ihmal-istismarına ilişkin doğru yanıt sayılarının anlamlı şekilde daha fazla olduğu saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada, bu bulguya paralel olarak, katılımcılardan yaşamı boyunca herhangi bir çocuk ihmal-istismarı vakası ile karşılaşanların karşılaşmayanlara göre bilgi puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. (30) Herhangi bir vakaya tanık olma sonrası yasal süreçlerin takibi ve daha ayrıntılı araştırma yapılmış olma olasılığı nedeniyle bu durum beklendiği bir bulgudur.

Mevcut çalışmada kadın katılımcıların hem çocuk hakları ile ilgili, hem çocuk ihmal-istismarı ile ilgili, hem de toplam doğru yanıt sayılarının anlamlı şekilde erkeklere göre daha yüksek olduğu

saptanmıştır. Bu durum, kadınların konuya ilişkin daha duyarlı bir tutum sergileme eğiliminde olmasıyla açıklanabilir. Literatürde de bu bulguyu destekleyen çalışmalar bulunduğu gibi (24), cinsiyetle bağlantının gösterilmediği çalışmalar da mevcuttur (20, 29, 30). Tezdiğ, öğrencilerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi düzeylerinde cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark olmadığını ancak kadın öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılama ölçeğinden aldıkları puanların erkek öğretmenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu saptamıştır (26).

Bu çalışmada genel olarak katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf ile sorulara verdikleri toplam doğru yanıt sayıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatürde bu konuyla ilgili çelişkili bulgular mevcuttur. Bu farklılıkların nedeni araştırmaların desenlerinin, yürütüldükleri bölümlerin ve ölçülen değişkenlerin farklılık göstermesi olabilir. Bir eğitim fakültesinde yapılan araştırmada öğretmen adaylarının cinsiyetleri, branşları ve sınıf düzeylerine göre fiziksel istismarı tanıma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılığın olmadığı saptanırken sadece (31) okul öncesi öğretmen adaylarının istismar ve ihmale ilişkin bilgileri ve tepki eğilimlerinin sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiği ortaya konmuştur (30). Dördüncü sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Tutum Ölçeği'nden almış olduğu toplam puanların, birinci sınıf öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğunun saptandığı bir çalışmada bu durumun yüksek öğrenimleri sürecinde müfredat programları doğrultusunda almış oldukları derslerden ve sosyal sorumluluk ve diğer eğitim faaliyetlerine daha fazla katılmalarından kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir (20).

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada kadınların, Okul Öncesi Eğitimi ve PDR bölümlerinde öğrenim görenlerin ve herhangi bir çocuk ihmal-istismarı vakasına tanık olanların hem çocuk hakları hem çocuk ihmal-istismarı ile ilgili önermelere verdikleri doğru yanıt sayıları daha yüksek olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrencilerin çocuk hakları ve çocuk ihmal-istismarı hakkındaki bilgilerini bir arada değerlendiren bu çalışmada, öğrenciler çocuk hakları-ihmal ve istismarı ile ilgili kendilerini yeterli hissetmediklerini ve daha fazla bilgilendirilmek istediklerini; bilgilendirme yöntemi olarak çoğunlukla semineri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Böylece ülkemizde öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili bilgi eksikliklerinin bulunduğu

ve bu eksikliklerinin farkında oldukları ortaya konmuştur.

Öğrencilerin konuyla ilgili bilgi ve farkındalıklarının artırılması ve geleceğin öğretmenlerinin bu konu hakkında donanımlı olarak yetişmelerinin sağlanması için Eğitim Fakültesinin ders programlarına çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı ve bu konularla ilgili öğretmenin sorumluluklarını içeren zorunlu ve seçmeli dersler konması sağlanmalı; en azından tüm Eğitim Fakültesi öğrencilerinin Okul Öncesi Eğitimi öğrencilerinin seçmeli olarak aldığı dersleri zorunlu olarak almalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Öğrenciler okulu bitirip öğretmen olduktan sonra da konu ile ilgili hizmet içi eğitimlere ve sempozyumlara katılmaya teşvik edilmelidir.

Kaynaklar

1. UNICEF. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. [Internet] Available from: https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf.
2. Kurt SL. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2016;(36):99-127.
3. Uğurlu Z, Gülsen İ. Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi. 2014;1(1):1-24.
4. Çocuk Hakları Sözleşmesinin 27. yılında çocuk haklarının durumu [Internet]. Available from: <http://www.icc.org.tr/icerik.php?id=25&ki d=162>
5. World Health Organization. Child abuse and neglect by parents and other caregivers [Internet] Available from: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/cha p3.pdf
6. EĞİTİMSEN. Çocuk ihmal ve istismarı. 2015 [Internet] Available from: <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/%C3%87ocuk-%C4%B0hmali -ve-%C4%B0stismar%C4%B1.pdf>
7. Lippard ETC, Nemeroff CB. The devastating clinical consequences of child abuse and neglect: increased disease vulnerability and poor treatment response in mood disorders. Am J Psychiatry. 2020;177(1):20-36.
8. World Health Organization. Child maltreatment. [Internet] Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
9. Dilsiz H, Mağden D. Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmal konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2015;1(Suppl 2):678-94.
10. Milli Eğitim Bakanlığı. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Okul yönetimlerinin görev ve sorumlulukları. [Internet] Available from: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/05104350_3_Okul_YYnetiminin_GYrev_ve_SorumluluklarY.pdf
11. Koca M. Çocuk istismarında ihbar yükümlülüğü. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2012;3(1):113-28.
12. Kürklü A. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeyleri. Bilim Uzmanlığı Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012.
13. Bacioğlu SD, Zöhre, K. Öğretmen adaylarının çocuk istismar ve ihmeline ilişkin bilgi düzeyleri ile çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirme tutumlarının incelenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2020;17(1):894-925.
14. Aslan EA, Çelik İ. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2020;3(1):40-56.
15. Kardeş S, Banko Ç, Eren S, Antakyalıoğlu Ş. Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2017;5:469-81.
16. Hançer G. Çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2019.
17. Pilatin G, Ahmetoğlu E. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2020;39(3 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı):117-36.
18. Leblebici H, Çeliköz N. Prospective teachers' attitudes towards children rights. International Journal of Social

- Sciences and Education Research. 2017;3(1):307-18.
19. Küçük-Biçer B, Özcebe H, Doğan BG, Haznedaroğlu D, Bertan M. Üniversite öğrencileri çocuk haklarını ne kadar biliyor? Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi. 2016;10(3):186-93.
 20. Can-Yaşar M, Şenol FB, Akyol T. Öğretmen adaylarının çocuğa yönelik cinsel istismar tutumlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2015;1(Suppl 2):228-41.
 21. Doğan T, Bayar Ö. Çocuk cinsel istismarı: geleceğin öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanları ne kadar biliyor? Journal of International Social Research. 2018;11(55):571-81.
 22. Kanak M. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Duygusal ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalıklarına destek eğitim programının etkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı; 2015.
 23. Erdoğan Y, Aslan D. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik algıları. Mersin University Journal of the Faculty of Education. 2020;16(1):104-32.
 24. Bülbül K, Çakıcı AB, Türkkın T. Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi ve risk tanıma düzeylerinin incelenmesi. Türkiye Eğitim Dergisi. 2019;4(2):128-44.
 25. Can V. Öğretmen adaylarının çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; 2016.
 26. Tezdiğ CC. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi. Bilim Uzmanlığı Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı; 2017.
 27. Taş A. Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı; 2017.
 28. Koç F, Paslı F. Çocuğa yönelik istismar ve ihmal olaylarının haberdeki temsiline çocuk hakları bağlamında incelenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2021;32(1):97-119.
 29. Kaya M. Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin ve çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi konusundaki görüşlerinin incelenmesi. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü; 2017.
 30. Can Yaşar M, İnal Kızıltepe G, Kandır A. Öğretmen adaylarının çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi. 2014;7(3):286-303.